

Adina Boroneanț, *Aspecte ale tranziției de la mezolitic la neoliticul timpuriu în zona Porților de Fier/Aspects of the Mesolithic-Early Neolithic transition in the Iron Gates region*, Editura Mega, Cluj–Napoca, 2012, 401 p., 138 fig.

Structurat în 14 capitole și trei anexe, volumul, realizat cu mult profesionalism și spirit critic, reprezintă o încercare reușită de revalorificare a săpăturilor vechi din zona defileului Dunării și de integrare a cercetărilor personale, oferindu-ne o nouă perspectivă asupra procesului de tranziție de la mezolitic la neoliticul timpuriu în această zonă.

Capitolul I. *Mezolitic și neolitic timpuriu: România, Porțile de Fier. Istoricul cercetărilor*. Reprezintă o amplă trecere în revistă a cercetării mezolitice și neolitice din zona Porților de Fier, în ideea de a clarifica imaginea trecută și prezentă a celor două concepte (mezolitic și neolitic), așa cum au fost sau încă sunt văzute în arheologia românească.

Capitolul II. *Porțile de Fier – cadrul natural și habitat uman*. Conține elemente de geografie, geologie și geomorfologie proprii zonei Porților de Fier, la care se adaugă elemente de climă și vegetație caracteristice începutului Holocenului (interesante ni se par teoriile recente asupra fenomenului de răcire drastică a vremii din perioada 6300–6000 cal BP și a consecințelor sale asupra habitatului uman de la Porțile de Fier). Dinamica locuirii este urmărită unitar, pe ambele maluri ale Dunării, cu detalii stratigrafice privind nivelurile mezolitice și neolitice timpurii. Sunt prezentate tipurile de locuiri: atât cele sezoniere, în peșteră și în aer liber, cât și cele permanente, locuirile neolitice din zonele de luncă.

Capitolul III. *O arheologie a hidrocentrelor: proiectele Porțile de Fier I și Porțile de Fier II*. Sunt prezentate în mod critic săpăturile de salvare efectuate de Grupul de Cercetări Complexe Porțile de Fier I (1964–1970) și II (1977–1984), creat de Academia Română, grup care a desfășurat cercetări de teren mai ales în zona terasei inferioare a Dunării și pe ostroave, zone care urmau a fi acoperite de ape. De asemenea, sunt prezentate și cercetările recente, respectiv perioada anilor 1982–1996, 2001–2002, 1997–2009.

Capitolul IV. *Argumente pentru o arheologie a tranziției*. Fenomenul tranziției, extrem de complex,

este abordat din perspectivă cronologică, dar și din perspectiva apariției unor schimbări în viața comunităților umane respective: în aspectele funerare, în metodele de subsistență, în cultura materială a comunităților.

Această abordare este foarte interesantă, mai ales dacă ținem cont de faptul că, până în prezent, comunitățile mezolitice și neolitice erau tratate ca situându-se la poli opuși din punctul de vedere al unor factori precum mobilitatea/sedentarismul, complexitatea socială, economia de subsistență. Pornind de la cercetările recente, autoarea adoptă următoarea periodizare: mezolitic timpuriu / epipaleolitic tradițional (13200–7200 cal BC), mezolitic târziu/Schela Cladovei – Lepenski Vir (7200–6300 cal BC), mezolitic final/Schela Cladovei – Lepenski Vir (6300–6000 cal BC), neolitic timpuriu (6000–5500 cal BC). Trecerea de la mezolitic la neoliticul timpuriu nu este privită ca o perioadă punctuală, distinctă, fenomenul desfășurându-se complex, în mai mulți timpi, de la simple contacte culturale, traduse prin importuri ceramice în niveluri mezolitice, la coabitare și transformare culturală, reflectate în dietă și domeniul funerar.

În abordarea problemelor tranziției de la mezolitic la neolitic, autoarea ne prezintă o bogată documentație de săpătură (carnete, fotografii, planuri), corelată cu diversele tipuri de complexe arheologice (atât mezolitice, cât și neolitice timpurii). Vechea, dar inedita documentație, este completată cu: o listă adusă la zi a datelor radiocarbon existente; rezultatele analizelor cu izotopi stabili; noi analize antropologice; analize de faună mai vechi; noi studii faunistice asupra unor loturi vechi (cazul siturilor de la Veterani Terasă, Alibeg, Ostrovul Banului – sector D, realizate de Adrian Bălășescu și Valentin Radu). Această documentație a fost completată de o cantitate impresionantă de material arheologic, reîntregit și ordonat de autoare.

Capitolele V–XIII cuprind analiza detaliată a siturilor arheologice cercetate pe malul românesc: Alibeg, adăpostul sub stâncă de la Cuina Turcului, peșterile Climente I și II, Peștera Veterani și situl Veterani Terasă, Răzvrata, Icoana, Ostrovul Banului, Schela Cladovei, Ostrovul Corbului.

Lucrarea se încheie cu un capitol de concluzii și posibile perspective de dezvoltare a problemei tranziției în viitor, prin valorificarea informației existente pentru fiecare sit în parte. Felul în care se poate face acest lucru variază astfel de la așezare la așezare, fiind în funcție de materialul arheologic păstrat, de posibilitatea contextualizării sale corecte, de oportunitatea și posibilitatea de a efectua noi cercetări. Autoarea subliniază că nu trebuie făcute săpături arheologice ci, ca un exemplu sugestiv, se pot face explorări subacvatice și noi periegeze pe terasele înalte ale Dunării.

În același capitol final, vorbind de numeroase schimbări care au loc în această zonă în perioadele mezolitic – neolitic, autoarea se întreabă care au fost factorii determinanți ai acestora. Dintre posibili factori, catalizatori spre noi adaptări, sunt cel demografic, respectiv apariția unei noi populații de agricultori, sau cel de natură climatică. Referitor la cel din urmă, s-a sugerat că răcirea climatului din perioada 6300–6000 cal BC a oprit pentru o vreme avansarea neoliticului la sudul Dunării, la circa 100 km de Porțile de Fier. Este foarte posibil ca, pe durata acestei perioade, să fi existat contacte între cele

două tipuri de comunități din Clisura Dunării. De asemenea, o idee interesantă este aceea că apariția neoliticului din această zonă este observabilă în materialul arheologic odată cu schimbarea bruscă a dietei alimentare a populației de la cca 6000 cal BC, care a „coincis în inventarul arheologic cu apariția ceramicii, a industriei litice șlefuite, cu apariția unor materii prime exotice precum silexul prebalcanic și obsidianul, cu schimbări în ritul funerar”. Schimbările evocate de autoare se regăsesc la populația neolitică de tip Starčevo–Criș.

Cele trei anexe de la finalul lucrării cuprind: lista și catalogul siturilor neolitice timpurii de la Porțile de Fier, catalogul siturilor arheologice mezolitice și neolitice timpurii de pe malul drept al Dunării (zona Porțile de Fier) și o listă completă a datărilor ¹⁴C pentru zona Porțile de Fier, cu tabelul privind corespondența datelor calibrate cu cele necalibrate. Ilustrația este bogată și excelent realizată (138 de planșe), bibliografia consistentă și adusă la zi.

Complexitatea acestui volum va atrage cu siguranță atenția specialiștilor în domeniu, el fiind, fără îndoială, de acum înainte, un instrument de lucru indispensabil în cercetarea mezoliticului și neoliticului timpuriu din Clisura Dunării.

Roxana Dobrescu
Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”,
București;
e-mail: roxana_dobrescu@yahoo.fr

T. Soroceanu, *Die Kupfer- und Bronzedepots der frühen und mittleren Bronzezeit in Rumänien / Depozitele de obiecte din cupru și bronz din România. Epoca timpurie și mijlocie a bronzului*, Archaeologia Romanica 5, editori: Radu Harhoiu, Svend Hansen, Corneliu Gaiu, Editura Accent, Cluj–Napoca – Bistrița, 2012.

Lucrarea bilingvă (în limbile germană și română), scrisă de Tudor Soroceanu, are 292 de pagini, fiind structurată în felul următor: introducere, catalogul depozitelor, bibliografie, o anexă cu rezultatele analizelor de compoziție a metalului pentru unele dintre piese, indice de localități și lista planșelor, urmate de 72 de planșe.

În introducere, autorul menționează motivele care l-au determinat să scrie această carte.

Primele 12 pagini din catalogul depozitelor de bronzuri întocmit de Mircea Petrescu-Dîmbovița (*Depozitele de bronzuri din România*, București, 1977, 39–50, pl. 1–20), în care sunt menționate depozitele de bronzuri din perioada mijlocie a epocii bronzului de pe teritoriul României, au constituit punctul de pornire în realizarea acestui demers. Tudor Soroceanu a sesizat inexactitățile și lipsurile din lucrarea lui Petrescu-Dîmbovița și

și-a propus ca volumul său să fie cât mai complet și riguros întocmit, un instrument de lucru real pentru cercetători, care, în timp, să fie „doar întregit sau îmbunătățit, însă în nici un caz rescris”.

Din cauza numărului mare de descoperiri de acest tip din epoca bronzului, autorul a fost nevoit să-și impună limite corologice și cronologice, astfel că lucrarea sa conține depozitele de tipare și obiecte din cupru și bronz doar de pe teritoriul României și doar din etapele timpurii și mijlocie ale epocii bronzului. Chiar și cu aceste limitări în spațiu și timp, volumul de muncă rămâne semnificativ, fiind rezultatul unor ani îndelungați de cercetări, după cum însuși autorul mărturisește.

Tudor Soroceanu examinează 68 de astfel de descoperiri menționate în literatură, grupate pe provincii istorice. Fiecare depozit are o fișă în care sunt prezentate locul și condițiile de descoperire, conținutul său și detaliile tehnice ale pieselor, datarea, locul de păstrare și numărul de inventar (când aceste informații sunt cunoscute) și toate trimiterile bibliografice, chiar și cele în care respectivul depozit este amintit numai în trecut. În majoritatea cazurilor, după aceste informații detaliate, riguros verificate și filtrate, urmează o rubrică de observații, bazate pe minuțioasa sa investigație, în care autorul exprimă puncte de vedere în legătură cu o serie de probleme privind proveniența respectivului depozit, structura și unitatea lui, cronologia etc. Tudor Soroceanu atrage atenția asupra unor descoperiri care în literatură figurează ca depozite, dar a căror unitate este îndoielnică sau asupra unor depozite care nu există în realitate, fiind practic inventate prin lecturarea neatentă a unor menționări vechi, iar aceste informații greșite preluate și perpetuate în literatura arheologică. Aceasta ar fi, de exemplu, situația așa-zisului depozit de la Vădastra (jud. Olt), a celui de la Iclod (jud. Cluj) sau a celui de la Șandra (jud. Timiș), în cel din urmă caz piesele fiind de fapt de la Izvorovo, lângă Pančevo, în Serbia.

Depozitelor deja publicate li se adaugă cel recent descoperit la Șerbănești, jud. Vâlcea, format din două topoare cu disc și un al treilea cu marginile ridicate, înfățișat aici pentru prima dată. Tudor Soroceanu introduce în categoria depunerilor din epoca bronzului și reprezentările de arme gravate pe pereții peșterii de la Nucu, jud. Buzău, considerându-le ca alcătuind „o depunere prin incizare”.

Este de remarcat inclusiv efortul lui Tudor Soroceanu de a obține informații și clarificări în legătură cu unele depozite, precum și fotografiile sau desene ale pieselor de la colegii din diferite muzee și institute din țară, solicitări care, în unele cazuri, au rămas fără răspuns. În acest context îi semnalez autorului faptul că cele mai multe dintre depozitele cu obiecte din cupru și bronz pe care le menționează ca fiind în colecția Muzeului Național de Antichități (astăzi, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”) au fost transferate, încă de la începutul anilor '70 ai secolului trecut, în colecția Muzeului Național de Istorie a României, acolo aflându-se și în momentul de față.

Piesele ce alcătuiesc depozitele prezentate în lucrare sunt ilustrate prin desene și fotografii, unele dintre ele realizate de autor, cuprinse în cele 72 de planșe, de foarte bună calitate, cu care se încheie volumul.

Lucrarea lui Tudor Soroceanu reprezintă, într-adevăr, așa cum însuși autorul și-a dorit, o bază documentară solidă, un text „închegat și verificat”, realizat cu multă răbdare, voință și profesionalism, de care vor beneficia, și pe care, cu siguranță, îl vor aprecia, toți ceilalți cercetători ai epocii bronzului.

Anca-Diana Popescu
Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”,
București;
e-mail: ancadiana_popescu@yahoo.com

